

Edyta Kężołek

Anna i Sara. Anna Bogdanowicz (Jasło i Kielce)

We wrześniu 1939 r. Rzesza Niemiecka i Związek Sowiecki dokonały zbrojnej inwazji na Polskę rozpoczynając II wojnę światową. W wyniku tej agresji prawie 6 milionów polskich obywateli straciło życie, w tym ok. 3 miliony Polaków żydowskiego pochodzenia. Na okupowanych terenach Polski Niemcy wprowadzili karę śmierci nawet za najmniejszą pomoc Żydom...

Uratowanie jednego Żyda od Zagłady w czasie niemieckiej okupacji wymagało niejednokrotnie zaangażowania od kilku do kilkunastu osób. Jednak o losie Sary Diller, ocalonej w 1942 r. z getta w Jasle, zdecydowała determinacja i poświęcenie jednej osoby – Anny Bogdanowicz.

Anna urodziła się 16 sierpnia 1904 roku w rodzinie Stanisława i Antoniny Wrońskich, z zawodu była nauczycielką. W 1927 r. wyszła za mąż za Marcelę Bogdanowicza, aplikanta Sądu Okręgowego w Jasle, rok później urodziła syna Antoniego, a w 1934 roku – Stanisława. Od 1935 roku Bogdanowiczowie mieszkali w Kielcach, gdzie Marceł pracował w Prokuraturze Sądu Okręgowego. Urodzona 14 września 1911 roku w Lesku Sara Diller, córka Chaima i Fejgi, pochodziła z inteligenckiego domu żydowskiego. Podobnie jak Anna była absolwentką Prywatnego Seminarium Nauczycielskiego w Jasle i nauczycielką. Przed wybuchem wojny pracowała w Katowicach.

We wrześniu 1939 r. obie kobiety znajdowały się w Jasle, gdzie od października Sara Diller udzielała korepetycji starszemu synowi Anny. Kobiety utrzymywały bliskie kontakty, które ograniczyło dopiero utworzenie przez Niemców w mieście dzielnicy żydowskiej. W sierpniu 1942 roku, tuż przed likwidacją jasielskiego getta, Sara Diller zdobyła metrykę na nazwisko Maria Janina Dubiel. To pozwoliło Annie Bogdanowicz oraz doktorowi Julianowi Neyowi, przyjacielowi Sary, przygotować ucieczkę. Wieczorem 14 sierpnia 1942 roku Sara wykradła się z getta i poszła na dworzec, gdzie czekała na nią Anna. Po ryzykownej podróży (sama metryka nie była dla Niemców dokumentem tożsamości) przez Tarnów i Kraków, kobiety dotarły do Kielc. Anna nie mogła przyjąć przyjaciółki w swoim domu, gdyż jej mąż od marca 1941 roku pełnił,

z niemieckiego powołania, funkcję burmistrza miasta Kielce i był nieprzychylnie nastawiony do Żydów. Zapewniła jednak Sarze tymczasowe lokum u znajomych nauczycieli – małżeństwa Gościejów – oraz fałszywy dowód tożsamości, który umożliwił zameldowanie oraz otrzymanie niezbędnych do życia kartek żywnościowych. Kolejnym mieszkaniem w Kielcach, znalezionym również dzięki Annie, był pokój wynajmowany od nieświadomej niczego rodziny kolejarskiej. Sara podjęła również pracę opiekunki do dzieci. W tym czasie Anna regularnie odwiedzała przyjaciółkę, wspomagała ją również żywnością. Gdy w październiku 1942 roku w Jaśle Niemcy aresztowali doktora Juliana Neyę, Sara ponownie zmieniła miejsce zamieszkania, tym razem na położoną pod Kielcami leśniczówkę. Miała tam również pracować jako opiekunka do dzieci leśniczego Rojka.

Dnia 6 listopada 1942 roku Anna Bogdanowicz, wraz z mężem i synem Antonim, została aresztowana. Oskarżono ją o pomoc w zorganizowaniu ucieczki Sary z getta. Marcei Bogdanowicz wraz z synem zostali zwolnieni po krótkim przesłuchaniu. Annę, która przypuszczalnie wzięła na siebie całą winę, osadzono w więzieniu w Kielcach, a 16 grudnia 1942 roku przetransportowano do Auschwitz. Tam, według oficjalnych danych, zmarła na tyfus 14 czerwca 1943 roku. Już będąc w więzieniu, Anna Bogdanowicz postarała się jeszcze, aby ostrzec przyjaciółkę. Sara Diller opuściła leśniczówkę na czas i wyjechała do Krakowa, a następnie do Warszawy, gdzie przebywała pod fałszywym nazwiskiem. We wrześniu 1943 roku jako Maria Helena Solecka wyjechała na przymusowe roboty do Austrii, pracowała jako służąca w miejscowości Bludenz. Pod koniec kwietnia 1945 roku przez Liechtenstein dotarła do Szwajcarii, skąd w maju 1946 roku wyjechała do Izraela.

Anna Bogdanowicz otrzymała tytuł Sprawiedliwej wśród Narodów Świata 19 września 1983 roku.

Historycy szacują, że Polacy w czasie II wojny światowej uratowali kilkadziesiąt tysięcy swoich żydowskich współobywateli. Niemieccy okupanci zabili za tę pomoc około 1000 Polaków.

* * *

Publikacja dotycząca Anny Bogdanowicz – Edyta Krężolek, Tomasz Gonet w: *Represje za pomoc Żydom na okupowanych ziemiach polskich w czasie II wojny światowej*, t. I, red. M. Grądzka-Rejak, A. Namysło, Warszawa 2019, s. 104.